

Polyteknisk forening
17.11.87

Med forbehold om endringer
SPERRET til

Gro Harlem Brundtland

HVA ER KONSEKVENSENE AV BRUNDTLANDKOMMISJONENS INNSTILLING?

Innledning og litt historikk

Etter at Verdenskommisjonen for miljø og utvikling la fram sin enstemmige innstilling i London 27. april i år, skrev Dagbladet samme dag: Rapporten vil raskt bli glemt. Enkelte kritiske røster hevdet endog at Kommisjonens rapport var "et verdiløst stykke papir". "Den vil ikke kunne endre verden!"

Jeg tror det ville bli en høyst ubehagelig opplevelse å få rett i slike negative utsagn. Barry Commoner, den kjente amerikanske miljøvernforkjemperen, sa allerede i 1968:

"Vi befinner oss fortsatt i en nådetid. La oss håpe at vi i løpet av denne tiden kan lære at forsvarlig utnyttelse av vitenskapen ikke består i å erobre verden, men å leve i den."

I den perioden som er gått siden kommisjonen startet sitt arbeid i begynnelsen av 1984, er vi blitt overbevist om at nådetiden snart er slutt.

Jeg sier dette, selv om mye er skjedd siden Rachel Carson kom med sine advarsler i "Den tause våren" i 1962 og forståelsen for det store samspillet i naturen - økologien - vant fram utover mot 1970. Den første øko- og naturvernølgen kulminerte på mange måter med den store miljøvernkonferansen i Stockholm og opprettelsen av UNEP (FN's miljøvernprogram) i 1972. Norge

opprettet verdens første miljøverndepartement samme år, og også i en rekke andre land ble det et anerkjent offentlig ansvar å arbeide for en mere forsvarlig bruk av naturressursene.

1962 var også året da Norsk Utviklingshjelp ble opprettet. Naturgrunnlaget, produksjonsmetodene og - ikke minst - fordelingsmønstrene for livsnødvendige varer - ga ikke muligheter for verdens fattigste. Koloniherrere trakk seg etterhvert ut og det skulle bygges opp nye samfunnsformer i de blandingskulturer av gammelt og nytt som var tilbake. Dette ble en meget vanskelig oppgave. Det var ikke mer enn rett og rimelig at man fra de rikes bord ga noen smuler til bistand for at verdens fattigste skulle få oppleve en utvikling mot noe bedre. Også andre land organiserte sin hjelp til utviklingslandene, og det var faktisk i noen år en netto overføring av bistandsmidler fra nord til sør.

Har vi så lykket?

Hvordan er det gått? Har vi nå langt inne på 80-tallet fått bukt med miljøproblemer og fått jevnet ut ulikhetene i ressursfordeling og ressursbruk i verden? Nei, vi har ikke lykket! Dette var også følelsen under UNEP's oppfølgingskonferanse etter Stockholm i 1982 og i FN's generalforsamling høsten 1983 da man vedtok å opprette "Verdenskommisjonen for miljø og utvikling".

For snart 10 år siden holdt jeg som miljøvernminister et foredrag i denne forsamling under tittelen "De nye hensyn - avveininger mellom vekst og vern". Det har vært interessant å se tilbake på de ord som falt den gangen. Blant annet fant jeg dette hjertesukk i teksten:

"Mangelen på innsikt i og dermed erkjennelsen av fundamentale sammenhenger mellom naturprosesser og samfunnsmessige aktiviteter kan i framtiden bli en alvorlig hindring for den nytenkning som vil være nødvendig for å møte de utfordringene vi står overfor.

Det sentrale spørsmål blir å finne fram til en planleggings- og beslutningsprosess, en samfunnsform, hvor disse hensynene blir bedre ivaretatt. Ikke minst gjelder dette i dagens

økonomiske situasjon, hvor vi må være særlig på vakt overfor den reelle fare for at kortsiktige økonomiske hensyn vil gå på bekostning av mer fundamentale og langsiktige menneskelige behov."

Det var i 1978. Idag kan vi ikke hevde at vi mangler innsikt i sammenhengene. De er der og er i ferd med å skape en erkjennelse av at vi må inn på en ny kurs.

Den sentrale målsetting er å få disse hensynene innarbeidet slik at vi kan komme fra reparasjonsfasen og over i en beslutningsprosess hvor miljøhensynene er integrert i alle sammenhenger. Den målsettingen krever systematisk og besluttsom innsats. Vi er langt fra et slikt mål, men det er ingen tvil om at det er den veien vi må gå.

Er så "Vår felles framtid" den oppskriften vi trenger for å finne fram til en utvikling som sikrer alle verdens 5 milliarder mennesker et anstendig liv uten at framtidens generasjoner får ødelagt sine muligheter? Det er avhengig av hvordan den brukes. Rapporten er i første rekke et politisk dokument, en internasjonal konsensus som alle kommisjonsmedlemmene har samlet seg om. Vi har forsøkt å finne fram til holdbare, bærende prinsipper for nasjonal og internasjonal forvaltning av naturressursene. Nødvendigheten av å få til en bærekraftig utvikling er hovedbudskapet.

Litt om truslene i dag

Før jeg går inn på hva en bærekraftig utvikling innebærer, og hvordan man bør gå fram for å få til dette i global sammenheng, må jeg dvele litt ved dagens miljøsituasjon. Selv om "Vår felles framtid" ikke er en miljørapport i tradisjonell forstand, er den det også. Vi har på ingen måte svartmalt situasjonen i vår rapport. Miljøtruslene er ikke bare svarte skyer i horisonten - mange steder har det regnet lenge.

Skogen forsvinner

- 150.000 km² skog forsvinner hvert år, et areal nesten like stort som halve Norge. Mesteparten (110.000 km²) er tropisk skog. Denne opptil 60 millioner år gamle naturressursen med sitt enormt rike genetiske skattkammer er utsatt for en ødeleggelse som utfordrer vår fatteevne. En regner med at ca. 40% av den opprinnelige tropiske regnskogen allerede er forsvunnet.

Ørkenen vokser

- 60.000 km² ørken kommer til hvert år. Dette er dobbelt så mye som Belgias samlede landareal. I tillegg ødelegges eller forringes ca. 200.000 km² beite- og jordbruksareal verden over. Og ødeleggelsene skjer først og fremst i de områder der naturgrunlaget og ressursene i utgangspunktet er dårligst. Men også i områder som i dag er rike og produktive vaskes matjord vekk med en foruroligende hastighet. Forørkningen og jordutarmingene truer nå ca. 35% av jordas landområder og bortimot 20% av verdens befolkning er eller vil snart bli berørt.

Flere mennesker i nød

- 700 millioner mennesker lever i fattigdom, under de minimums-standarder som er satt for ernæring, helse og bosted. Og dette tallet øker fra år til år. (Verdens befolkning øker med ca. 85 millioner pr. år - et tall som også øker år for år.) Fattigdom i stor skala tvinger folk til ytterligere miljø-ødeleggelse. Mange er kommet inn i en ond sirkel som de alene ikke har en sjanse til å komme ut av.

Planter og dyr utryddes

- Omkring 150 arter av planter og dyr, de aller fleste ukjente for vitenskap og allmennhet, utryddes trolig hver dag! De aller fleste fordi vi ødelegger deres naturlige leveområder. I tillegg forringes den genetiske variasjon i de naturlig forekommende utgangsformer for de få arter vi

til nå har satset på i næringsssammenheng, med urovekkende hastighet. 8 plantearter svarer for 75% av all menneskelig føde i verden. Den viktigste av alle, hvete, er sterkt genetisk utarmet i dag. Bare i Hellas er 95% av de opprinnelige hvetesortene blitt borte i løpet av de siste 40 år.

Den genetiske erosjon har også vært et direkte resultat av såkalt "moderne" plante- og dyreforedling. Innavl og genetisk ensretting med kortsiktig vinning for øyet har frarøvet mange arter variasjonen i arvematerialet. Deres forsikring mot fremtidig miljøpress er borte. For matplantenes vedkommende er disse blitt mer eller mindre avhengige av plantevernmidler og kunstig gjødsling.

Klimaet endres og lufta sprer dødelige stoffer

- Den 26. april i 1986 fikk vi en alvorlig påminnelse om hvor liten kloden egentlig er og hvor internasjonal vår virksomhet etterhvert er blitt. Det som slippes ut i atmosfæren kan gi ødeleggende effekter langt utover landegrensene.

-SO₂-innholdet i lufta er etter iherdig innsats på vei ned de fleste steder, men enkelte land henger etter, og det er tvil om man klarer å redusere nok i tide - 30% reduksjon fra 1980-nivået innen 1993 er det de fleste land i ECE nå er enige om som en målsetting. Mange, bl.a. Norge mener dette er for lite og satser på å nå en reduksjon på 50%.

Nitrogenoksydene fra bl.a. en stadig økende trafikk skaper store problemer. Forhandlingene om en bindende avtale om utflating og reduksjon av utslippene er igang og vil forhåpentligvis gi resultater innen kort tid.

En økende bekymring nå er de klimaeffektene man frykter fra økende innhold av CO₂ og industrigasser. CO₂-innholdet øker på grunn av avskoging og økende forbrenning av fossilt brennstoff, og forårsaker den nå så omtalte

"drivhuseffekt" - en sakte oppvarming av atmosfæren med økende isavsmelting, stigende havnivå, aksellerert forørkning og endring av landbrukets klimatiske forutsetninger som følge.

Freonene (sammen med haloner og andre klimagasser) kommer fra industriell produksjon, og brukes bl.a. i produksjon av isopor og annet isolerende plaststoff, som kjøle- og varmevesker, som mykskum i møbler og som løsemidler i kjemisk industri. Freonene regnes i dag å være en vesentlig årsak til den ødeleggelse av stratosfærens beskyttende ozonlag vi har sett faretruende tendenser til på 80-tallet. Nye beregninger har vist at situasjonen trolig er enda mer alvorlig enn man trodde ved undertegningen av ozonprotokollen i Montreal i september. Det ser ut til å være nødvendig med en raskere nedtrapping av freonproduksjonen enn avtalt for å hindre den fryktede fortynning av ozonlaget. De nordiske land har allerede vedtatt en handlingsplan for en slik oppfølging på miljøvernministermøtet 7.10.87. Her haster det, for vi kjenner ikke til noen metode som kan gjenoppbygge ozonlaget.

Bærekraftig utvikling

Jeg har bare nevnt noen av de alvorligste globale truslene som nødvendiggjør en rask omlegging av vår forvaltning av denne planeten, så langt vi nå vet - den eneste som har det vi oppfatter som liv. Vi må legge om til en bærekraftig utvikling - en utvikling der vi ikke på grunn av kortsiktige lønnsomhetsbetraktninger eller mangel på innsikt spiller hasard med noen av de livsnødvendige produksjons- og beskyttelsessystemene som er utviklet gjennom 3,8 milliarder år med livsprosesser. En bærekraftig utvikling vil med enkle ord være en prosess der forbruket, endringene og (forhåpentligvis) forbedringene i samfunnet skjer innenfor de økologiske rammebetingelser naturen setter. Vi må dessuten satse på å dekke dagens behov på en solidarisk måte. Det vil si at livsgodene og retten til påvirkning og endring av naturen må fordeles på en rettferdig måte, og slik at også våre etterkommere skal ha de samme valgmuligheter som vi har.

En bærekraftig utvikling hviler på 3 hovedfundamenter
 - økologi, økonomi og felles ansvar. Uten at alle disse tre pilarene er solid bygd og fundert, er det fare for at plattformen velter.

En av kommisjonens sentrale anbefalinger er at kunnskap om økologi og de rammebetingelser naturen setter for vår bruk av den i langt større grad må legges til grunn ved økonomisk og samfunnsmessig planlegging. Økologiske og økonomiske kjensgjerninger må samordnes til effektive styringsredskaper for langsiktig nasjonal og internasjonal utvikling. Til nå er miljøvern av mange blitt betraktet som en sektorinteresse som de sentrale beslutningstakerne innen økonomi, industri osv. ikke har brydd seg særlig mye med. Miljøvern hensyn har i altfor stor grad blitt betraktet som uønsket sand i et effektivt utviklingsmaskineri. Økonomer og økologer har alt for ofte ulike tidsperspektiver i sin måte å tenke på. Her ligger det store utfordringer i forbindelse med oppfølgingen av kommisjonens anbefalinger. Kortsiktige betraktningmåter er ikke uten videre forenlige med en bærekraftig utvikling. Økonomiske verdimål som BNI og økning i disse er da også helt utilstrekkelige som indikatorer for om en utvikling er bærekraftig eller ikke. Vi må få inn bedre mål for ressursgrunnlaget og miljøtilstanden og utviklingen også på disse områdene i de nasjonale regnskapene for å kunne styre mot en bærekraftig utvikling.

Hva kan så et lite land som Norge gjøre i denne sammenheng? En bærekraftig utvikling isolert sett for Norge er ingen reell målsetting. Bærekraftig utvikling har mening først og fremst i global sammenheng. I dag er vi så internasjonalisert både når det gjelder økonomi, handel, kultur og miljøpåvirkninger at det ikke er mulig å tenke seg en bærekraftig utvikling uten at alle nasjoner, eller i alle fall de som har noen vesentlig innflytelse, satser på å oppnå dette i fellesskap.

For de fattigste landene er det en absolutt nødvendighet at de får en mulighet for utvikling basert på sitt eget ressursgrunnlag. De er i dag i altfor stor grad avhengig av å selge sine råvarer

til i-lardene til meget lave priser. Deres genressurser, som vanligvis er hentet ut uten vederlag og som multinasjonale selskaper nå "foredler" og "bioteknologiserer" får de liten eller ingen glede av, i alle fall ikke den fattigste del av befolkningen. De har ikke råd til å skaffe seg patenterte høyttytende planteslag og den kunstgjødsel og de plantevernmidler som disse er avhengig av. De fattigste landenes tvungne produksjon av eksportvekster framfor matplanter i stadig mer marginale landområder for å skaffe landene hardt tiltrenget fremmed valuta, er heller ikke noe som harmoniserer med en bærekraftig utvikling.

Selv om man i første rekke har høyere mål enn å få til en anstendig dekning av primærbehovene for verdens fattigste, er det nok solidaritetspilaren under den bærekraftige utviklingsplattform som blir den største utfordringen i årene som kommer. Det virker som det er uhyre vanskelig å få formidlet at konsekvensene av et mislykket resultat her på sikt ikke bare vil gå ut over de fattigste landene selv, men ramme langt utover disse. Fattigdommen og mangelen på solidaritet bidrar til forørkning, avskoging, genressurstap og klimaendring. Uten drastiske reformer i verdensøkonomi, handel og internasjonalt bistandsarbeid vil disse alvorlige problemene aksellerere kraftig i de nærmeste år. Likevel er de fattige lands bidrag til verdens miljøkriser langt mindre enn industrilandenes

Kommisjonens grunnleggende konklusjon er at disse miljø og utviklingsproblemene ikke kan løses uten økonomisk vekst. Fortsatt økonomisk vekst er en forutsetning for å løse påtrengende utviklingsoppgaver. Vekst er nødvendig for å løse fattigdomsproblemene. Men det må stilles nye krav til vekstens innhold. Dette sentrale poeng har nok vært sterkt medvirkende til at Kommisjonen også er blitt lyttet til i langt videre kretser enn de som vanligvis ville ha forholdt seg til en miljørapport i tradisjonell forstand.

Like sentralt i Kommisjonsrapporten er den felles overbevisning om at det er mulig å løse problemene. Vi har muligheter til å skape ny vekst og endre vekstens kvalitet. For å

få dette til er det nødvendig med et langt sterkere internasjonalt samarbeid.

For Norge vil det være nødvendig å arbeide på to plan for å gjøre noe med denne situasjonen. Vi må gjennomgå vår nasjonale politikk i lys av Kommissjonens anbefalinger, bl.a. med hensyn til forurensningsbegrensninger, energiøkonomisering og handel. Dessuten nå vi, sammen med andre, ta sikte på å innta en frontrolle i internasjonale fora i kampen for nye og bedre økonomiske forutsetninger som kommer alle land tilgode.

Vi er de siste ukene igjen blitt kraftig minnet om dette gjennom de dramatiske endringene og uroen på de internasjonale finansmarkedene. Det er fare for en langt svakere økonomisk utvikling internasjonalt. Dette skaper slett ikke bare problemer for industrilandene selv. Det berører i høyeste grad utviklingslandenes fremtidsmuligheter og de globale perspektiver for bærekraftig utvikling. Markeder svikter, og arbeidet med å gi varer fra utviklingslandene større innpass i industrilandene blir vanskeligere å drive fram.

Innenfor OECD har nå Norge - sammen med de øvrige nordiske land - tatt initiativ til et arbeid med sikte på å få toneangivende industriland til å føre en mer vekstfremmende politikk. På dette området har u-landene og i-landene en klar fellesinteresse av at politikken legges om.

Verdensøkonomien

Under den siste hungerskatastrofen i Afrika i 84-85 uttalte den engelske bistandsorganisasjonen OXFAM: "Det er ikke mangel på regn som er problemet for Sahels befolkning, det er mangel på rettferdighet." Dette vet vi gjelder både mellom i-land og u-land og ikke minst innen de fleste u-land.

Gjeldskrisen, er av de viktigste problemene man nå snarest mulig må finne løsningen på. For de fattigste landene, særlig i Afrika, synes det ikke å være noe alternativ til en relativt rask og systematisk gjeldssanering for at man skal kunne få den nødvendige oppbygning og omlegning av produksjonsmønstrene. Dessuten er det av fundamental betydning, særlig nå etter børskraket, at man skal kunne kontrollere renteutviklingen og oppnå stabile valutakurser. Særlig for de mest gjeldstyngede latinamerikanske land vil disse forhold være avgjørende for om de fortsatt kan håndtere gjelden. Og vi bør ikke se bort fra et sammenbrudd i forbindelsene mellom de store latinamerikanske debitorer og deres kreditorer som hovedsaklig er det private bankvesen, kan utløse en finanskrise som kombinert med andre faktorer kan få uante konsekvenser. Derfor må veksten i verdensøkonomien sikres, og det må samarbeides mellom alle berørte parter for å redusere gjeldsbyrden mer direkte.

Mange av u-landene viser nå også en økende bekymring for at nye betingelser fra banker og samarbeidsland om miljøhensyn i forbindelse med planlagte utviklingsprosjekter skal legge ytterligere hindringer i veien for at u-landene skal få del i en ønsket framgang. De vil motsette seg en slik "grønn asymmetrisk kondisjonaltitet". Dersom konsekvensene av Verdenskommisjonens anbefalinger skulle bli at de landene som nå tar miljøspørsmålene på alvor og forsøker å legge om kursen, ikke får del i den utvikling som de så sårt trenger, har vi ikke nådd fram med vårt budskap. Det må være i-landene og investorene som skal bære de ekstra kostnader det på kort sikt vil medføre å ta de nødvendige miljøhensyn.

"Handel - ikke bistand" var et viktig slagord i forbindelse med arbeidet med NØV (Ny økonomisk verdensordning). Bedre adgang til i-landenes markeder, og kontroll med de trans-nasjonale selskapene var to viktige målsettinger. Fortsatt er dette nødvendige målsettinger for å få til en bærekraftig utvikling. U-landene trenger hjelp fra i-landene for å få til en rimelig kontroll av de store industriselskaperes virksomhet. Her har Norge hittil fulgt et felles OECD-opplegg, og gjennom dette trolig vært for lite imøtekommende overfor enkelte av u-landenes

krav. Utviklingen innen bioteknologi, patentering av nye livsformer, plantevernmiddelproduksjon og kunstgjødselavhengighet er områder som tilsier at vi nå kanskje bør revurdere vår forsiktige holdning her.

Flere store utfordringsområder

I sluttrapporten fra Verdenskommisjonen har vi samlet de viktigste utfordringer nasjonene og verdenssamfunnet står overfor i arbeidet mot en bærekraftig utvikling i 6 kapitler:

- Befolkning og menneskelige ressurser.
- Matvaresikkerhet: å opprettholde muligheter.
- Arter og økosystemer: ressurser som tjener utviklingen.
- Energi: alternativer for miljø og utvikling.
- Industri: å produsere mer av mindre.
- Byutfordringen.

Innenfor alle disse områdene har vi kommet med anbefalinger om endringer av politikk og praksis som vi mener er nødvendige for å få til en bærekraftig utvikling. Jeg har ikke mulighet til å gå inn på alle områdene her, men vil berøre noen punkter som det både under Kommisjonens arbeid og etterpå har vært betydelig oppmerksomhet omkring.

Befolkning

Nøkterne anslag over befolkningsveksten går ut på at det vil være mulig å stabilisere verdens befolkning et sted mellom 8 og 14 milliarder en gang i neste århundre. For å realisere dette må viktige befolkningspolitiske beslutninger treffes nå.

Vi vet at det produseres mer enn nok mat i verden til å brødfø alle våre 5 milliarder og at det finnes potensiale, selv med en økologisk styrt omlegging av matproduksjonssystemene, til å brødfø atskillig flere milliarder. Det er kanskje riktigere å snakke om et ressursfordelingsproblem. I mange land er det et

økende misforhold mellom befolkning og ressurser. Dette bidrar til å øke presset på miljøet.

Det er to skoler i holdningen til befolkningskontroll. - Den første mener at vi må få kontroll med befolkningsøkningen før vi kan få til en bærekraftig utvikling med økt velstand og kontroll av miljøproblemene. Den andre mener at økt velstand, økonomisk og materielt, er nødvendig før man har mulighet til å stabilisere folketallet i u-landene. Her må det være særdeles lite fruktbart å bruke kreftene på å diskutere hvem som har rett. Vi må arbeide ut fra begge disse innfallsvinkler samtidig, og tilpasse metodene etter kultur og samfunnsforhold i de aktuelle land. Et viktig poeng som fremheves av flere som kjenner afrikanske kulturer, er at det er viktig å ha med mennene, som vanligvis bestemmer det meste i familien, i familieplanleggingsprogrammene. Befolkningspolitikk har lenge vært en del av norsk bistandspolitik, og Norge er en av de største bidragsytere til FNs befolkningsfond

Matvareproduksjon

Jeg sa at det produseres nok mat i verden idag, men at den ikke er tilgjengelig for dem som trenger den. Den grønne revolusjon har på mange måter vært mislykket når det gjelder å utvikle en stabil og tilstrekkelig matvareforsyning for verdens fattigste. Tradisjonell foredlingstankegang har heller ikke vært tilstrekkelig langsiktig og økologisk skikkelig fundert. Oppmerksomheten må nå rettes inn mot lokalt tilpassete landbruk; mot plantesorter, som ikke er avhengig av store mengder kunstgjødning og plantevernmidler, mot småbøndene, mot områder med usikker nedbør og næringsfattig jord - kort sagt mot de områder som er uegnet for den grønne revolusjons teknologi. Samtidig må det subsidierte og sterkt teknologiserte landbruk i i-landene gjennomgå drastiske strukturendringer med sikte på å:

- senke forbruk av kunstgjødning og plantevernmidler,
- stoppe erosjonen (også i vårt land er det store erosjonsproblemer enkelte steder. På noen av de bakkeplanerte jordbruksområdene på Romerike forsvinner

- produktiv matjord med en hastighet av opptil 20 tonn/mål i året - noe som langt overstiger nydannelsen av jord),
- senke energiinnsatsen pr. produsert enhet,
  - redusere forurensningsproblemene,
  - stoppe overproduksjon og dumping av varer og priser på verdensmarkedet.

I Norge har Regjeringen nylig satt ned et utvalg som skal gjennomgå landbrukspolitikken. Det er mange grunner til det, næringspolitiske og distriktpolitiske, men også miljøpolitiske. I utvalgets omfattende mandat ligger også en tilpasning av landbrukets virksomhet til en bærekraftig utvikling. Dette setter søkelyset på forurensningen fra landbruket, på mulighetene i det biologiske og økologiske landbruket, på forskning og utvikling for å sikre miljøvennlige produksjonsmetoder og matvarekvalitet, og på bioteknologiens og genteknologiens utvikling og perspektiver.

Energi

Dette området er et nøkkelområde for miljø og utvikling. Det er også følelsesladet og konfliktfylt. Vi står overfor en enorm utfordring med å gjøre nok energi tilgjengelig for verdens milliarder på veien ut av fattigdommen. All energibruk har sin miljømessige pris. Vi må erkjenne at jorden er et lukket system som ikke kan akseptere stadig økende miljøbelastning av energibruk. Utfordringen for fremtiden er å finne fram til en bærekraftig "kurv" av energibærere. Viktigste satsningsområder vil være effektivisering av energibruken og utvikling av nye og fornybare energikilder. Enerkiprisen er et viktig virkemiddel for å fremme en effektiv utnyttelse. Stabile priser som er rimelig høye vil virke gunstig for økonomisk planlegging på alle nivåer og hindre feil-allokering av ressurser. Når det gjelder oljeprisene, har regjeringen som kjent tatt til orde for et globalt energipolitisk samspill basert på større kontakt og bedre gjensidig forståelse mellom oljeeksporterende og oljeimporterende land, og vi har truffet ensidige tiltak som har begrenset de norske produksjonsøkningene og derved støttet opp om OPECs bestrebelser på å stabilisere oljeprisene.

Spørsmålet om kjernekraft var det siste og vanskeligste punkt i Kommisjonens rapport der vi kom fram til en omforent tekst. Dette reflekterer den uenighet som eksisterer på dette området.

Tsjernobyl-ulykken inntraff under vårt arbeid. Vi har på dette området gitt sterkt kritiske synspunkter og anbefalinger, og slått fast at bruk av kjernekraft ikke er forsvarlig, hvis ikke de nåværende uløste sikkerhets- og avfallsproblemer blir løst.

På bakgrunn av allerede kjent teknologi burde det på mange områder være mulig å effektivisere energibruken i i-landene med inntil 50% uten at dette går ut over produksjonen. Når det gjelder utvikling av fornybare energikilder, burde det også være nye å hente for i-landene, da det teknologiske utviklingsnivået er høyt. Både innen solenergi, bølge- og vindkraft og fra andre kilder er det et stort potensiale. Fornybare energiresurser står for ca. 20% av verdens totale energibruk i dag. Det meste av dette (ca. 3/4) er ved og avfall fra jordbruk og dyrehold. I og med at forbruket av ved i dag er mye større enn gjenveksten, kan kanskje ikke ved lenger regnes med blant de fornybare energikilder. Også i u-land, der 70% av all energi kommer fra ved, er det noe å hente ved enkle midler innen en energieffektivisering. Her haster det imidlertid mer med å få utviklet alternative energikilder. Flere land, som f.eks. Nepal, Etiopia og Tanzania får over 90% av sin energi fra biomasse. For å hindre katastrofale ødeleggelse av skogsressursene og med det også jordsmonnet, er det helt avgjørende for å få til en bærekraftig utvikling at det utvikles energibruk basert på andre fornybare kilder.

Potensialet når det gjelder fornybare energikilder er beregnet til å være større enn det totale energiforbruk i verden i dag! Det haster å utvikle ny teknologi og få utnyttet dette potensialet. Kommisjonen anbefaler derfor sterkt at det skjer en internasjonal mobilisering av forsknings- og utviklingsarbeid, slik at de fornybare energikildene kan danne grunnlaget for verdens energistruktur i det 21. århundre.

Industriutfordringer

Industrien har en nøkkelrolle i den utvikling vi står foran. En bevisstgjøring av industriens rolle i utviklingsperspektivet er derfor av avgjørende viktighet og industrien selv må gjennomdrøfte sitt soleklare ansvar. Vi har en rekke eksempler på at industrien har tatt slikt ansvar. Jeg har allerede vært inne på flere områder der industrien mobiliserer for å utvikle ny teknologi. Det bør ikke herske den minste tvil om at utvikling av miljøvennlig teknologi vil bli stadig mer påkrevet. Dette bør være et utfordrende satsingsområde også for norsk industrimiljø som ligger langt framme internasjonalt.

Det er nå 15 år siden OECD-landene ble enige om å basere sin industri- og miljøvernpolitikk på "Polluter Pays-Prinsippet". Landene ble samtidig enige om å flate ut subsidieringer til industrien som kunne føre til skjevheter i konkurranse og internasjonal handel. Det er samtidig nødvendig å finne økonomiske virkemidler særlig i en overgangsfase, som stimulerer industrier til utvikling av miljøvennlig teknologi.

Overføring av teknologi til u-land er også en stor utfordring i dag. Den "utflagging" av kjemisk industri til lavkostland med manglende miljøstandarder og kontrollapparat er ingen farbar vei mot en global bærekraftig utvikling. At enkelte u-lands regjeringer ønsker den type industri velkommen, gjør ikke saken lettere å løse. De står overfor reelle dilemmaer om de skal bruke sitt miljø for å oppnå konkurransemessige fordeler. Argumentasjonen om at "vi også vil være med på utviklingen av industri- og velferdssamfunnet selv om det koster litt" holder ikke på lengre sikt. Nå er det riktignok et faktum at i-landene står for produksjon av ca. 98% av de ca. 375 millioner tonn farlig avfall som kommer fra industrien i dag, og at en fordeling av produksjonen på flere land isolert sett kan se ut til å være en fordel. Men det må stilles de samme strenge krav til gjenvinning, kontroll med og sikker oppbevaring av slikt avfall uansett hvor det produseres. Det er til syvende og sist naturens produksjonsevne og menneskenes liv og helse som står på spill.

Overføring av teknologi til u-land kan også ha andre problematiske sider. Mange høykost-land må i dag subsidiere sine

arbeidskraftkrevende industrier for å konkurrere med billigere produksjon i u-landene. Jeg tror vi må se i øynene at den økningen i folketallet vi i dag ser i mange u-land, og den kjensgjerning at ikke alle finner arbeid innen primærnæringene, vil føre til at disse etterhvert vil ta over mye av den arbeidskraftkrevende industri. Vi må se i øynene at det også er mangel på solidaritet å forsøke å hindre dem i dette ved at industriland fortsetter å gi sin egen industri spesielle konkurransefordeler.

De genetiske ressursene

Vern av planter og dyr har ofte vært betraktet som et hinder for utvikling. Et slags musealt, akademisk foretakende som folk med mye fritid og sans for "myke" verdier drev med. Det er klart det er slik for noen - men det er ikke det dette dreier seg om. Dette gjelder sikring av de genetiske ressursene som er vårt livsgrunnlag. Dette er de egentlig ikke-fornybare ressursene. Uansett hvor gode vi blir innen bioteknologi og genspleising, vil det som tapes av genressurser være tapt for alltid. Derfor har kommisjonen også lagt stor vekt på å få fram dette i rapporten.

Hvor skal man sette inn innsatsen for å gjennomføre tiltakene

Vil det så etter Verdenskommisjonens rapport være større allmenn og politisk vilje til å arbeide for en felles framtid med de samme muligheter for kommende generasjoner som for oss? Eller vil det fortsatt være kortsiktig vinning for den enkelte som vil være drivkraften og styringsredskapet for våre handlinger? Slike spørsmål stilles, men er ikke enkle å besvare, iallfall ikke med skråsikkerhet. Det vi kan si med sikkerhet er at behovene for forandring er påtrengende - og at de er blitt sterkere synliggjort. Dessuten at det iallfall ikke nytter å være passiv og preget av selvoppgivelse. Hvem ville veddet på at vi før dette nyttårsskiftet kunne glede oss over at det nå er klart for en kjernefysisk nedrustningsavtale mellom USA og Sovjet. Blant de farer som truer miljøet og en bærekraftig utvikling, er muligheten for atomkrig uten tvil den alvorligste. Sammenhengen

mellom fred, sikkerhet, utvikling og miljø er framhevet sterkt i Verdenskommisjonens rapport. Vi er nødt til å slutte fred med hverandre for å kunne sette ressursene inn på å få til den fredsavtalen med Moder Jord som det nå haster slik med.

Trenger ikke å oppnå alt på en gang

Til skeptikerne, og dem er det alltid nok av, vil jeg si: Ingen har sagt at vi kan løse alle problemer med en gang. Det beste må aldri bli det godes fiende. En god start vi være en internasjonal dugnad for å sikre en bedre og mere langsiktig forvaltning av de globale fellesgodene, atmosfæren, verdensrommet og havområdene. Dessuten er Antarktis oppfattet som et spesielt landområde der en allerede har oppnådd mye og høstet positiv erfaring med en internasjonal forvaltningsstrategi. Kommisjonen anbefaler en støtte til en videreutvikling av Antarktistraktatsystemet.

Nesten uansett hvilke av de utfordringene jeg har nevnt i forbindelse med arbeidet mot en bærekraftig utvikling, må det både nasjonal og internasjonal innsats til for å nå målene. Mer enn noe gjelder det nødvendigheten av å utvikle det internasjonale samarbeidet, de internasjonale styringsmekanismene og forvaltningen av de globale fellesgodene. Uten rettferdige og bindende regelverk på dette området, kommer disse livsnødvendige systemene ganske snart til å overbelastes og ødelegges. Det er derfor en meget avgjørende fase i oppfølgingen det som nå foregår i FN. Under presentasjonen i FN's generalforsamling 19.10. var det mange nasjoner som ga sin tilslutning til å omsette Verdenskommisjonens rapport til et "FN's handlingsprogram for bærekraftig utvikling". Under viderebehandlingen av den resolusjon om rapporten som tidligere er gitt tilslutning fra FN's miljøvernorganisasjon, vil det være avgjørende å få støtte fra så mange nasjoner som mulig for et aktivt, operativt grunnlag for videre handling.

FN's forskjellige organer, med UNEP og UNDP i spissen, vil spille sentrale roller i oppfølgingsarbeidet.

Også andre internasjonale organisasjoner vil kunne bidra til å forhindre at Verdenskommisjonens rapport støver ned i de byråkratiske arkiver. IIED, World Economic forum og IUCN vil trolig være av de mere sentrale. De nordiske land har allerede tatt initiativ til og finansiert et internasjonalt oppfølgingsprogram som nå utarbeides av IUCN. Denne paraplyorganisasjonen har 59 stater, 122 statlige etater og 351 organisasjoner som medlemmer. Tilsammen er 117 land representert.

Nasjonale oppfølgingsprogrammer

I Perspektivmeldingen peker Regjeringen på at "forvaltningen av Norges naturressurser har global betydning. Raskere fremdrift i arbeidet med bindende internasjonale avtaler kommer til å virke inn på norsk produksjonsliv i årene fremover. Norge har interesse av at andre land forvalter sine ressurser på en forsvarlig måte. Derfor må Norge stille krav til sin egen miljøstandard og egne tiltak for å være troverdig i internasjonale forhandlinger"

"Arbeid lokalt, tenk globalt" er et slagord som kanskje endel smiler litt av eller rister lett oppgitt på hodet når de hører. Men uten at denne måten å tenke på vinner fram, har vi ingen mulighet til å få til en global, bærekraftig utvikling. Hvis vi fortsetter å tenke at miljøvern og hensyn til ressursene er det andre som må ta seg av, vil vi aldri nå fram. I de nasjonale oppfølgingsprogrammene, også i vårt eget som nå er underveis, må det være helt klart at ansvaret for å ta de nødvendige, langsiktige hensyn til miljø og naturressurser hviler like tungt på alle beslutningsnivåer og i alle sektorer av samfunnslivet. Det må imidlertid ikke bli slik at man ved å markere ansvaret på denne måten, pulveriserer det samtidig. Det er helt nødvendig å ha skikkelige kontrollmekanismer og metoder for å måle resultater underveis. Nasjonalt betyr dette en særlig hard linje overfor utslipp som truer den økologiske balanse.

Vi må tenke utradisjonelt når det gjelder samarbeid og styring i oppfølgingsarbeidet. Industrien, forskningsmiljøene og

de frivillige organisasjonene må bl.a. trekkes med i denne prosesser på en annen måte enn det som har vært vanlig i samfunnslivet tidligere. Kvinneperspektivet må sterkt inn i bildet. Dette både på grunn av kvinnes sentrale posisjon i praktisk naturforvaltning, kanskje særlig i u-land, men også i produktvalg - og nærmiljøspørsmål i i-land.

Mange er naturlig nok utålmodige og vil se raske resultater av oppfølgingsarbeidet. Ja, dette er en hastesak, men vi må ikke forhaste oss. Det som kan gjøres raskt er allerede gjort. Regjeringen har satt ned et utvalg av statssekretærer for å koordinere arbeidet, rapporten er sendt ut på en bred høring, departementene har levert første utkast til oppfølging innen sine ansvarsområder og vi har en kjøreplan som vil gi Regjeringen materiale til å gjøre en første vurdering av helheten omkring årsskiftet.

Noen tiltak kunne settes igang med en gang. Som jeg nevnte i mitt svar i spørretimen i Stortinget i vår har vi lagt stor vekt på informasjon, undervisning og forskning. På statsbudsjettet for 1988 har Regjeringen foreslått ekstra midler til en første forskningsmessig oppfølging, vi har foreslått en styrking av innsatsen for miljøundervisning i skoleverket og vi tar sikte på å støtte organisasjonenes omfattende arbeid med informasjon om miljø og utvikling til sine medlemmer og til publikum. Norske utsendinger tar opp rapportens problemstillinger i de internasjonale samarbeidsorganisasjonene der vi er representert og Utenriksdepartementet leder arbeidet med å forme dette til en helhetlig politikk. Et eksempel på dette var landbruksministerens innlegg i Verdens matvareorganisasjon for noen dager siden der det ble lagt vekt på at prinsippene om en bærekraftig utvikling måtte få gjennomslag også i landbrukspolitikken.

På enkelte felt var vi allerede godt igang før kommisjonens rapport ble utarbeidet. Norge har en meget omfattende utviklingshjelp. Pr. innbygger bruker vi mer enn noe annet land, ja noen av verdens rikeste land gir bare mellom 1/2 og 1/3 av det Norge gir. Målt som prosentandel av bruttonasjonalinntekt ligger

Norge klart foran i en internasjonal sammenligning. Vi kan også være bekjent av innholdet i utviklingshjelpen. Den er allerede øremerket for de fattigstes behov, og den er ikke bundet til innkjøp av varer fra oss.

Selvsagt skal vi forbedre innsatsen også på dette feltet. Vi ønsker å sikre oss at norsk-finansiert bistand ikke leder til uønskede miljøskader. Vi skal i større grad prioritere prosjekter slik at de alvorligste truslene mot naturgrunnet kan minskes. Det betyr at vi sammen med mottakerlandene må gå inn for å sikre skogsområder, bekjempe forørkning og erosjon og forebygge spredning av miljøgifter. I årets budsjettforslag har vi ført opp midler til særskilt å styrke den norske kompetansen på slike felt. Slik forbereder vi oss til en bedre innsats også på dette feltet.

Samferdselsministeren pekte nylig på at miljøhensyn bør føre til økt satsing på jernbane. Ved siden av industriproduksjonen er transportsektoren av dem som sterkest belaster og påvirker miljø og ressurser. Som ledd i oppfølgingen av rapporten drøfter Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet og Miljøverndepartementet nettopp nå hvilke muligheter som foreligger for å redusere utslipp av CO₂, NO_x og andre stoffer. Regjeringen har allerede vedtatt å innføre de strengeste avgasskrav til bensindrevne personbiler, og det arbeides med strengere krav også til dieseldrevne biler. Samferdselsdepartementet og Miljøverndepartementet vurderer å gjøre forurensningsloven gjeldende også for transportsektoren. Ved revisjonen av Norsk vei- og trafikkplan for perioden 1990-93 vil en viktig forutsetning være at valg av transportløsninger i de største byene gjøres på et grunnlag hvor også miljøforholdene er en viktig del.

Vi må regne med at det vil være riktig å styrke både jernbane, trikk og buss i nærtrafikken som ledd i en politikk for en mer bærekraftig utvikling.

Det er ikke staten alene som kan gjøre noe med dette, men også fylkene og hver enkelt kommune. På samme måte kan vi legge

forholdene til rette for satsing på fjernvarme og ENØK både i offentlig og privat virksomhet. Staten skal gjøre sitt, men Verdenskommisjonens budskap er at staten ikke alene skal gjennomføre alle nødvendige tiltak. Budskapet er at hver enkelt person, hver enkelt bedrift, hver enkelt kommune skal innarbeide hensynene i sine daglige beslutninger. Det er det som er målet også for vårt oppfølgingsarbeid.

Det er viktig å ha alminnelig forståelse for at det vi velger å gjøre er nyttig og nødvendig. En bred høring med svar fra et bredt spektrum av offentlige og private organisasjoner er nettopp nå avsluttet.

Jeg husker godt fra min tid som miljøvernminister de sterke protestene som kom fra nærings- og industrihold da vi i 70-årene påla helt nødvendige restriksjoner på bedriftenes utslipp av miljøskadelige stoffer.

Jeg tror vi i ettertid kan si at det var lite hold i mange av de argumentene industrien benyttet den gangen. Dermed sier jeg ikke at restriksjonene vi innførte var kostnadsfrie for næringslivet. Men kostnadene og omstillingsproblemene var ikke så store som enkelte fremstilte det. Dertil var miljøgevinstene betydelige. Det ser vi klart når vi sammenligner med de alvorlige miljøproblemene de strir med i mange land. Disse landene vil i fremtiden være tvunget til å innføre mere restriktive tiltak på forurensning fra sin egen industri. Det at vi har gjennomført en del slike tiltak, betyr ikke bare et renere miljø. Vi har også investert i et konkurransefortrinn.

Ressursbesparende og miljøvennlig teknologi gir også lavere samfunnsøkonomiske kostnader. Her ligger det et marked som vil vokse etter hvert som strengere miljøkrav vinner frem internasjonalt.

Men det som er gjort er ikke tilstrekkelig. Fortsatt er summen av forurensningsskadene og miljøbelastningene alvorlige. Og skadene på helse og trivsel for store befolkningsgrupper er større i dag enn for 10-15 år siden.

Derfor må vi styrke innsatsen og minske skadelige utslipp, bedre håndteringen av problemavfall, få et bedre vern av genressurser og et bedre vedlikehold også av det biologiske produksjonspotensiale i Norge. I forslaget til budsjett for neste år er rammene for nye tilsagn om tilskudd til utbygging av spesialavfallssystemer, til industrien og kommunale oppryddingstiltak økt med vel 50%. Vi tar i bruk miljøavgifter og innsatsen mot brudd på utslippstillatelser og andre overtredelser av forurensningsloven er skjerpet. En av de fire nye stillingene som statsadvokat skal ha som hovedoppgave å arbeide med miljøkriminalitet.

Sluttord

Konsekvensene av Verdenskommisjonens rapport kan og bør bli store. Vi kan ikke tillate at truslene, advarslene og de nødvendige optimistiske satsingene som må til for å endre utviklingen, blir glemt. Her har vi et felles ansvar, det politiske og vitenskapelige miljø, næringslivet og de frivillige organisasjonene. Derfor er det også et tema som bør oppta dette forum, med dets tverrfaglige og tverrpolitiske perspektiv og tradisjoner.